

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Факультет транспорту, менеджменту і логістики
Кафедра менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Методичні вказівки до практичних (семінарських) занять з
навчальної дисципліни
«МАКРОЕКОНОМІКА»

Освітньо-професійна програма: Менеджмент авіакомпаній і аеропортів
Галузь знань 07 Управління та адміністрування
Спеціальність: 073 Менеджмент

Розробник доц. к.е.н. Бабич Р.Б.

Київ-2023

Практичне заняття № 1

1. **Тема заняття : Макроекономічні показники в системі національного рахівництва**

2. Мета проведення заняття: вивчення питань, пов'язаних основними макроекономічними показниками, системою макроекономічних рахунків та індексів цін

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- основні показники макроекономічних вимірювань.
 - поняття валового випуску та валового внутрішнього продукту, кінцевої та проміжної продукції.
 - методи обчислення валового внутрішнього продукту: виробничий, кінцевого використання, розподільчий.
 - поняття валового наявного національного доходу.
 - види індексів цін та сфери їх використання
- вміти
- проводити розрахунки макроекономічних показників: ВВП, ВНП, ЧВП, НД
 - розрізняти реальні та номінальні макроекономічні показники
 - здійснювати коригування номінального ВВП на величину дефлятора
 - порівнювати макроекономічні показники використовуючи темп зміни та темп приросту

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що всі змінні в макроекономіці можна поділити на зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні). Окрім того досить часто змінні поділяють на:

- Запасові змінні - вимірюють кількість чого небудь в певний момент часу (Майно, активи)
- Потоківі змінні - вимірюють кількісно економічні явища за певний проміжок часу (дохід, витрати).

Між цими змінними існує взаємозв'язок:

- Запас на певний момент - це накопичений потік за певний період, а потік це різниця між значенням запасової змінної на кінець і початок періоду.

Також в макроекономіці змінні поділяють на:

- Реальні - вимірюють певне явище у фізичних одиницях
- Номінальні - здійснюють вимір у грошах

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що СНР - система національних рахунків - це така система взаємопов'язаних показників та понять, які використовуються для опису, оцінки та вимірювання найзагальніших результатів і аспектів на макро рівні.

СНР містить таку інформацію:

- 1) Про всі господарські суб'єкти, які беруть участь в економічній діяльності.

2) Про всі економічні операції пов'язані з виробництвом, розподілом, перерозподілом доходів.

3) Про всі економічні активи і пасиви, що формують національне багатство.

Головними показниками СНР вважають ВВП та національний дохід.

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що існують наступні методи розрахунку ВВП:

1) Виробничий метод розрахунку ВВП - ВВП розраховуються як сума доданих вартостей по всім галузям економіки.

2) Метод кінцевого використання (за витратами) - як суму видатків 4-х основних покупців в економіці - споживачі, фірми, держава і іноземці

3) Розподільний метод (за доходами)

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що окрім ВВП, СНР дає можливість розрахувати інші не менш можливі показники.

- Валовий національний продукт - це ринкова вартість кінцевих товарів і послуг вироблених за рік, за допомогою факторів виробництва, що належать резидентам даної країни.

$$\text{ВНП} = \text{ВВП} + \text{Н} + \text{В}$$

В = Виплати нерезидентів країни, що перераховуються за кордон, але отриманні на географічній території країни

Н = Надходження із за кордону країни від її резидентів, що працюють за кордоном.

Чистий внутрішній продукт - це ВВП країни скоригований на суму амортизаційних підрахувань.

$$\text{ЧВП} = \text{ВВП} - (\text{Сума}) \text{ Амортизація.}$$

Національний дохід - це весь дохід, зароблений упродовж року власниками ресурсів, що є резидентами країни незалежно від того де ці ресурси використовуються.

$$\text{НД} = \text{ВНП} - \text{амортизація} - \text{непрямі податки}$$

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що динаміку загального рівня цін визначають в макроекономіці за допомогою спеціальних показників - цінових індексів. Розрізняють три основних види цінових індексів:

1) Індекс Ласпейреса

2) Індекс Пааше

3) Індекс Фішера

Кожен з цих індексів вимірює змінну цін в економіці але за різними підходами до їх обчислення.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Задачі:

За даними таблиці розрахуйте:

а) Обсяг ВВП по методу доходів.

- б) Обсяг ВВП по методу витрат.
 в) Обсяг ЧВП.
 г) Обсяг національного доходу.

<i>Рахунок</i>	<i>Млрд. дол.</i>
Процент за кредит	12
Валові приватні інвестиції	55
Зарплата та платня	218
Прибуток корпорацій	113
Непрямі податки, неподаткові забоб'язання і трансфертні платежі, виплачувані приватними підприємцями	22
Рентні платежі власникам орендуємого майна	20
Податки на прибуток корпорацій	50
Чистий експорт товарів та послуг	9
Державні закупки товарів та послуг	90
Чисті приватні інвестиції	45
Доходи від власності	21
Чисті субсидії державним підприємствам	2
Трансфертні платежі населенню	23
Споживчі витрати	260

Задача 2

Розрахувати темп інфляції за таких умов (грн.): номінальний ВВП у першому році = 1250 млрд.грн.; у другому = 1350 млрд.грн.; реальний ВВП у першому році = 1100 млрд. грн.; у другому = 1200 млрд. грн.

Задача 3

Потрібно обчислити номінальний ВВП в аналізованому році за таких умов: у базовому році реальний ВВП = 1000 млрд.грн., в аналізованому році реальний ВВП зменшився на 3%, а ціни зросли на 8%.

Задача 4

У гіпотетичній економіці виробляють і споживають лише 3 блага – хліб, джинси і книги. У таблиці наведено дані про їх кількість і ціну (за одиницю) за два роки. Приймаючи 2009 рік за базовий, обчисліть для кожного з років такі показники:

А) номінальний та реальний ВВП;

Б) індекс споживчих цін і дефлятор ВВП.

Благо	2009р.		2010р.	
	Ціна, грн.	кількість	Ціна, грн.	кількість
Хліб	1	500000	2	500000
Джинси	200	8000	250	9000
Книги	30	15000	40	16000

Задача 5

У таблиці представлені данні щодо величини номінального ВВП однієї з країн світу за три роки (у млрд. дол.).

Рік	Номінальний ВВП	Індекс рівня цін (%)
2000	104	121
2005	56	91
2010	91	100

- Який рік з трьох є базовим?
- Як змінився рівень цін у період з 2000 по 2005 рр.?
- Як змінився рівень цін у період з 2005 по 2010 рр.?
- Розрахуйте реальний ВВП для кожного року та вкажіть, у якому випадку ви використовували дефлятор та інфлятор ВВП.

Зразки тестів:

1 До секторів СНР належить :

- Корпорації
- Державні підприємства
- Фінансові установи
- приватні підприємства

2 До складу ВВП, який обчислюється за методом доходів, належить :

- змішаний дохід
- чисті неприбуткові податки
- чистий експорт
- Валові внутрішні інвестиції

3 Номінальний ВВП визначається за цінами:

- Попереднього року
- Поточного року
- наступного року
- базового року

4. Яке твердження неправильне:

- дефлювання - це зменшення номінального ВВП до розмірів реального, коли дефлятор ВВП більший за 1;
- інфлювання - це збільшення номінального ВВП до розмірів реального, коли дефлятор ВВП менший за 1;
- у базовому році номінальний і реальний ВВП дорівнюють один одному;
- темп зростання реального ВВП дорівнює темпові зростання номінального ВВП плюс значення дефлятора ВВП.

5. ВВП як показник занижує обсяг національного виробництва, бо не враховує:

- результатів економічної діяльності в тіньовому секторі економіки;

Б) тієї частини продукції, що вироблена з допомогою ресурсів, що належать іноземцям;

В) державних закупівель товарів і послуг;

Г) збільшення запасів на кінець року;

Д) усі відповіді неправильні.

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Що являє собою система національних рахунків (СНР)

2. Як обчислюється валовий випуск

3. Розкрийте методи розрахунку ВВП, поясніть відмінності у використанні

4. Охарактеризуйте номінальний та реальний ВВП

5. Розкрийте основні методологічні принципи системи національних рахунків

6. Охарактеризуйте цінові індекси

7. Розкрийте методику розрахунку індексу споживчих цін

6. Рекомендована література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5]; [6]; [7].

Практичне заняття № 2

1. Тема заняття : Рівновага сукупного попиту та сукупної пропозиції

2. Мета проведення заняття: закріплення понять сукупного попиту та сукупної пропозиції, чинники, що на них впливають, здійснення моделювання встановлення ринкової рівноваги та її зміни при ефектах храповика та збуренні сукупного попиту.

2.1. Після виконаної роботи студент повинен знати:

- поняття сукупного попиту та сукупної пропозиції

- цінові та нецінові фактори сукупного попиту

- чинники, що на сукупну пропозицію

- графічну модель попиту та пропозиції.

- поняття рівноваги сукупного попиту та пропозиції в коротко-строковому періоді та довгостроковому

- особливості встановлення ринкової рівноваги на різних відрізках сукупної пропозиції

- наслідки стимулювання сукупного попиту

- наслідки стрімкого зростання вартості цін на основні ресурси

вміти:

- розрізняти цінові та нецінові чинники сукупного попиту

- розрізняти цінові та нецінові чинники сукупної пропозиції

- розрізняти три відрізки сукупної пропозиції та відповідні особливості встановлення ринкової рівноваги

- графічно моделювати ефект храповика
- графічно моделювати збурення сукупного попиту та його наслідки. - -
- графічно моделювати наслідки шоків сукупної пропозиції.

3. Короткі відомості з теоретичної частини роботи

В результаті вивчення даної теми студенти повинні знати

Сукупний попит та чинники, що на нього впливають.

Сукупний попит - це така величина реального обсягу національного виробництва, яка показує різну кількість товарів і послуг, які хочуть і можуть придбати споживачі за різного рівня цін в економіці.

Сукупний попит є сумою внутрішнього і зовнішнього попиту на вітчизняні товари і послуги.

AD - сукупний попит

Основні фактори, що впливають на структурні компоненти сукупного попиту:

- дохід домашніх господарств від участі у виробництві.
- Податків та трансфертних платежів
- Величини багатства домашніх господарств, тобто реальних грошових залишків, які складаються з готівки, грошей на поточних рахунках та фінансових активів з фіксованими доходами (облігації тощо).
- Доходу від багатства домашніх господарств (процент, рента).
- Середньої та граничної схильності до споживання.
- Ступеня диференціації населення за доходами.
- Чисельності населення, тощо.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Тести

1. Якщо у національній економіці відбулося несприятливе збурення пропозиції, то:

- А) витрати виробництва на одиницю продукції зменшаться;
- Б) обсяг національного виробництва збільшиться;
- В) рівень цін підвищиться;
- Г) усі твердження неправильні.

2. Який чинник переміщуватиме криву сукупного попиту праворуч:

- А) зростання кількості трудових ресурсів;
- Б) підвищення мінімальної заробітної плати;
- В) збільшення обсягу капіталу, яким володіє національна економіка;
- Г) підвищення ефективності виробництва.

3. Який із чинників переміщуватиме криву сукупного попиту вліво:

- А) заходи стимулювальної монетарної політики;
- Б) песимістичні оцінки людьми своїх майбутніх доходів;

В) підвищення темпів економічного зростання в інших країнах - торговельних партнерів даної країни;

Г) зростання реальної вартості фінансових активів та нерухомого майна;

4.Крива сукупної пропозиції виражає залежність між:

А) спожитим і виробленим реальним ВВП;

Б) рівнем цін і виробленим реальним ВВП;

В) рівнем цін і сукупними видатками на купівлю товарів і послуг;

Г) усі твердження неправильні.

5.Який чинник переміщуватиме криву довгострокової сукупної пропозиції вліво:

А) зростання кількості трудових ресурсів;

Б) підвищення мінімальної заробітної плати;

В) збільшення обсягу капіталу, яким володіє національна економіка;

Г) підвищення ефективності виробництва;

Задачі:

Задача 1 Нехай національну економіку описує система рівнянь:

$$Y=C+I+G,$$

$$C=150 +0,8 (Y-T),$$

$$I=190; G=250,$$

$$T=150.$$

Визначте:

А. Рівноважний рівень доходу;

Б. Якщо $Y = 2500$, то наскільки збільшаться інвестиції у запаси?

Задача 2 В умовах приватної економіки закритого типу фактичний ВВП =2000 млрд.євро, сукупні видатки 1800 млрд євро. Обчислити незаплановані інвестиції в товарні запаси

Задача 3.

Природний обсяг виробництва становить 8000 одиниць, криву AD описує рівняння $Y=8200-2P$. Через певний відтинок часу природний обсяг виробництва збільшився на 50%, а рівняння сукупного попиту набуло вигляду: $Y=12350-2P$. На скільки відсотків за цей період змінився рівноважний рівень цін?

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1) Розкрийте поняття сукупного попиту та чинники, що на нього впливають.

2) Розкрийте поняття сукупної пропозиції та чинники, що на неї впливають.

3) Наведіть графічну модель попиту та пропозиції.

4) Розкрийте поняття рівноваги сукупного попиту та пропозиції в короткостроковому періоді та довгостроковому

5) Розкрийте особливості встановлення ринкової рівноваги на різних відрізках сукупної пропозиції

6) Охарактеризуйте наслідки стимулювання сукупного попиту

7) Охарактеризуйте наслідки стрімкого зростання вартості цін на основні ресурси

6. Рекомендована література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5].

Практичне заняття 3

1. **Тема заняття: Споживання, заощадження та інвестиції**

2. Мета проведення заняття: засвоєння положень кейнсіанської теорії сукупного попиту, формування функції споживання Дж.Кейнса та функції інвестицій

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- положення кейнсіанської теорії сукупного попиту
- особливості формування функція споживання,
- подвійну роль сукупних витрат на інвестиції в макроекономіці
- особливості формування інвестиційної функції,
- графічну модель рівноваги на товарних і фінансових ринках.

вміти:

- використовувати поняття граничної схильності до споживання та заощадження

- моделювати функцію споживання
- моделювати інвестиційну функцію

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що переважна частина (приблизно 2/3) виробленої продукції йде на споживання (С). Частина доходу, яка залишилася після сплати всіх податків (Y-T), називається використовуваним доходом. Люди поділяють свій використовуваний доход на споживання (С) та заощадження (S).

Заощадження — це частина використовуваного доходу, яка не споживається. Залежність між обсягом споживання і використовуваним доходом має назву функції споживання:

$$C=C(Y-T).$$

Це поняття, запроваджене Кейнсом, ґрунтується на припущенні, що доход є основним, визначальним фактором споживання, а процентна ставка не відіграє в цьому значної ролі.

Детальніше функцію споживання Дж.Кейнса можна показати у вигляді:

$$C=a+b\cdot(Y-T),$$

де: а — автономне споживання, тобто обсяг споживання, який не залежить від використовуваного доходу (наприклад, проживання в борг, за рахунок заощаджень, субсидій. У довгостроковому періоді для економіки в цілому автономне споживання має тенденцію наближатися до нуля); b — гранична схильність до споживання (MPC) — це величина, яка показує,

наскільки зміниться обсяг споживання при зміні використовуваного доходу на одну одиницю, і визначається за формулою:

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y},$$

де: ΔC — приріст споживчих витрат;

ΔY — приріст використовуваного доходу.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що MPC набуває значення в інтервалі від 0 до 1, тобто одна додаткова одиниця використовуваного доходу збільшує обсяг споживання, але на величину меншу від 1. Це пояснюється тим, що кожна гривня доходу, яка не споживається, — заощаджується. І кожна гривня додаткового доходу витрачається або на додаткове споживання, або на додаткове заощадження. З геометричної точки зору гранична схильність до споживання (MPC) — це кут нахилу кривої споживання

Існує поняття середньої схильності до споживання (APC) — це відношення $APC = \frac{C}{Y}$ обсягу споживання до величини використовуваного доходу.

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що Гранична схильність до заощадження (MPS) - величина додаткового заощадження, яке виникає із додаткової гривні використовуваного доходу. Оскільки частина кожної гривні, яка не споживається, обов'язково заощаджується, то гранична схильність до споживання і гранична схильність до заощадження в сумі дорівнюють одиниці

На відміну від Дж.Кейнса, сучасні дослідники показали, що споживання — функція не лише від поточного використовуваного доходу (хоча цей фактор і є основним!). На його обсяги впливають також рівень нагромадженого багатства, процентна ставка, розвинена система соціального захисту (яка спричиняє зменшення особистих заощаджень), раціональні очікування споживачів тощо.

Другим основним компонентом сукупних витрат є інвестиції (I). Вони відіграють подвійну роль в макроекономіці, оскільки в короткостроковому періоді, впливаючи на сукупний попит, визначають обсяг виробництва, а в довгостроковому періоді впливають на економічне зростання через капіталоутворення, на потенційний обсяг випуску та сукупну пропозицію.

Нагадаємо, що інвестиційні товари набувають як фірми, так і домогосподарства, і діляться вони на три групи:

- інвестиції в житлове будівництво;
- виробничі інвестиції, тобто інвестиції в машини, обладнання, устаткування;
- інвестиції в товарно-матеріальні запаси.

Кількість інвестиційних товарів, на які з'являється попит, залежить від величини процентної ставки. Для того щоб інвестиційний проект був прибутковим, доход від його реалізації має перевищувати витрати на його впровадження.

Підвищення ставки процента призводить до того, що зменшується кількість прибуткових інвестиційних проектів і, відповідно, скорочується попит на інвестиційні товари.

В свою чергу студенти повинні усвідомити, що графік інвестиційного попиту нахилений донизу: чим вища ставка процента, тим менша кількість інвестиційних проектів буде прибутковою. Іншими словами, прибутковість інвестицій перебуває в оберненій залежності від ціни капіталу, і вища процентна ставка змушує фірми анулювати певні інвестиційні проекти.

Як відомо, в закритій економіці попит на вироблений продукт пред'являється у вигляді споживання, інвестицій та державних закупок. Споживання (С) залежить від використовуваного доходу (Y-T), інвестиції (I) визначаються реальною процентною ставкою (r), а державні закупки і податки є екзогенними змінними бюджетно-податкової політики.

Також слід знати, що реальна процентна ставка "r" відіграє визначальну роль у зрівноваженні товарного ринку: вона повинна змінюватися таким чином, щоб забезпечувати рівність між попитом на товари та їх пропозицією. Чим вищою є процентна ставка r, тим нижчими будуть інвестиції I і, відповідно, тим меншим буде попит на товари і послуги C+I+G. Якщо ставка процента надто висока, то дуже низькими будуть інвестиції, і тоді пропозиція товарів перевищуватиме попит на них — товарний ринок прийде у нерівноважний стан.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Тести

1. Середня схильність до споживання знаходиться за допомогою формули:

а) $APC = S/C$;

б) $APC = Y/C$;

в) $APC = C/Y$; г) $APC = C/S$;

г) усі твердження неправильні.

2. Згідно з кейнсіанською функцією споживання, обсяг споживання визначають головним чином:

а) використовуваний поточний дохід і процентна ставка;

б) використовуваний поточний дохід і майбутній дохід;

в) використовуваний поточний дохід;

г) рівень заощаджень і процентна ставка;

3. Яке твердження неправильне:

а) гранична схильність до споживання - це числове значення нахилу функції споживання;

б) гіпотеза життєвого циклу не може пояснити загадки споживання;

в) чинники, котрі збільшують граничний продукт капіталу переміщують функцію інвестицій управо;

г) витрати на одиницю капіталу прямо пропорційні реальній процентній ставці.

4. Що характеризує кейнсіанську функцію споживання:

- а) гранична схильність до споживання коливається в межах від нуля до одиниці;
- б) зі зростанням доходу середня схильність до споживання знижується;
- в) основним визначником споживання є поточний використовуваний дохід;
- г) усі твердження правильні.

5. За інших рівних умов підвищення процентної ставки призведе до:

- а) скорочення попиту на інвестиційні товари;
- б) підвищення попиту на інвестиційні товари;
- в) залишить цей попит без змін;
- г) всі відповіді невірні.

Задачі

1. Розрахуйте граничну схильність до заощаджень за умов, що безподатковий дохід населення країни на кінець року збільшився на 30 млрд грн, а заощадження на 7/2 млрд. грн.

2. Припустимо, що лінійне рівняння споживання у гіпотетичної економіки має вид $C = 40 + 0,8Y$. Допустимо також, що дохід (Y) рівний 400 млрд. дол. Визначте:

- а) граничну схильність до споживання;
- б) граничну схильність до збережень;
- в) рівень споживання;
- г) середню схильність до споживання;
- д) рівень збережень;
- е) середню схильність до збережень.

3. Функція споживання має погляд: $C = 100 + 0,9Y$ (використовуваного доходу).

а) Розрахуйте витрати споживача та заощадження при даних значеннях використовуваного доходу (см. табл.):

Використовуваний дохід (Y), (млрд.дол.)	Витрати споживача (C) (млрд.дол.)	Заощадження (S) (млрд.дол.)
600	-	-
800	-	-
1000	-	-
1200	-	-
1400	-	-

б) Розрахуйте граничну схильність до споживання (MPC) та до заощаджень (MPS)

в) Розрахуйте мультиплікатор витрат (M).

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

- 1. Розкрийте положення кейнсіанської теорії сукупного попиту
- 2. Розкрийте особливості формування функція споживання,
- 3. Поясніть подвійну роль сукупних витрат на інвестиції в макроекономіці

4. Охарактеризуйте особливості формування інвестиційної функції,

5. Наведіть графічну модель рівноваги на товарних і фінансових ринках.

6. Розкрийте поняття граничної схильності до споживання та заощадження, їх взаємозв'язок

6. Рекомендована література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5].

Практичне заняття № 4

1. Тема заняття: Модель мультиплікатора-акселератора

2. Мета проведення заняття: закріплення положень класичної та кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги, засвоєння методичних аспектів використання моделі мультиплікатора автономних витрат.

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- положення класичної та кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги.

- поняття фактичних інвестицій та планових, незапланованих інвестицій в ТМЗ

- поняття мультиплікатора витратів

- сутність рецесійних та інфляційних розривів

вміти:

- розкрити положення класичної теорії макроекономічної рівноваги.

- розкрити положення кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги.

- пояснити відмінності в основних положеннях класичної та кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги.

- графічно зобразити модель «кейнсіанського хреста»

- розрізняти ефект мультиплікатора витратів

- розрізняти інфляційний та рецесійний розриви

- визначати приріст сукупного рівноважного доходу для подолання рецесійного розриву

- положення моделі акселератора інвестицій

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що класична економічна теорія виходить із двох основних положень. По-перше, стверджується, що навряд чи можлива ситуація, за якої рівень сукупних витрат $Y=C+I+G$ буде недостатнім для закупки продукції, виробленої за умов повної зайнятості ресурсів (тобто, навряд чи можлива ситуація, коли $AD \neq AS$). По-друге, навіть якщо така ситуація виникне, то негайно зміняться заробітна плата, ціни і ринкова процентна ставка, і відразу за скороченням сукупного попиту відбудеться спад виробництва, що й стабілізує ситуацію. Важливо, що грошовий ринок завжди гарантує рівність інвестицій та заощаджень і, відповідно, повну зайнятість ресурсів. Можливе лише "добровільне" безробіття в межах природного його рівня. Це означає, що в точці рівноваги AD і AS обсяг виробництва Y завжди дорівнює потенційному Y^* .

Кейнсіанська економічна теорія спростовує існування такого механізму саморегулювання. На основі емпіричних даних, отриманих у період "великої депресії", Д. Кейнсу вдалося довести, що повна зайнятість у нерегульованій економіці може виникнути лише випадково. Рівновага попиту і пропозиції (мал. 5.4), як правило, не збігається з повною зайнятістю ресурсів: у точці А встановлюється рівність $AD=AS$, проте рівноважний обсяг виробництва $Y < Y^*$.

Однією із причин такої розбіжності є невідповідність планів інвестицій та заощаджень, які здійснюються різними економічними агентами з різних мотивів.

Варто підкреслити, що і планові, і фактичні витрати в кейнсіанській моделі рівноваги є функцією від доходу і не залежать від рівня цін, який залишається фіксованим. Функція планових витрат, $E=C+I+G$, графічно зображується як функція споживання, $C=a+b \cdot (Y-T)$, "зміщена" вгору на величину $I+G$. Очевидно, що лінія планових витрат перетне лінію фактичних витрат у якійсь точці А, де реальні та планові витрати дорівнюють одне одному ($Y=E$). Наведений графік отримав назву кейнсіанського хреста.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що

Збільшення будь-якого компонента автономних витрат, а саме автономного, споживання, державних витрат, інвестиційних витрат, а у випадку відкритої економіки — і показника чистого експорту —

$$\Delta A = \Delta(a+I+G+NX),$$

призводить до значно більшого зростання сукупного доходу Y завдяки ефекту мультиплікатора.

Мультиплікатор автономних витрат визначається як відношення зміни рівноважного обсягу ВВП до зміни певного компонента автономних витрат:

$$\mu = \frac{\Delta Y}{\Delta A},$$

де μ — мультиплікатор автономних витрат; ΔY — зміна рівноважного ВВП;

ΔA - зміна автономних витрат, незалежних від динаміки Y .

Мультиплікатор витрат показує, у скільки разів загальний приріст (скорочення) сукупного доходу ΔY перевищує початковий приріст (скорочення) автономних витрат ΔA .

Важливим є те, що одноразова зміна будь-якого компонента автономних витрат породжує багаторазову зміну ВВП. Якщо, наприклад, автономне споживання зростає на якусь величину ΔC , то це призводить до збільшення сукупних витрат і доходу Y на таку ж величину, що, в свою чергу, викликає повторне зростання споживання (оскільки збільшився дохід), але вже на величину $MPC \Delta C$. Далі сукупні витрати і дохід знову зростають на величину $MPC \Delta C$, потім знову, за схемою кругообігу "доходи — витрати".

Отже, мультиплікатор витрат можна показати через граничну схильність до споживання як:

$$\mu = \frac{1}{1 - MPC}$$

Оскільки гранична схильність до заощадження $MPS = 1 - MPC$, отримуємо:

$$\mu = \frac{1}{MPS}$$

Якщо ж планові витрати будуть враховувати вплив прибуткових податків (тобто $T = tY$), мультиплікатор витрат визначатиметься за такою формулою:

$$\mu = \frac{1}{1 - MPC \cdot (1 - t)}$$

де t — гранична ставка оподаткування.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

ТЕСТИ

1. «Кейнсіанський хрест» графічно - це перетин:

а) лінії запланованих видатків та лінії, кут нахилу якої 45° ;

б) функції заощаджень та кривої інвестицій;

в) лінії запланованих видатків та кривої інвестицій;

г) кривої інвестицій та лінії, кут нахилу якої 45° ;

2. Згідно з кейнсіанською функцією споживання, обсяг споживання визначають головним чином:

а) використовуваний поточний дохід і процентна ставка;

б) використовуваний поточний дохід і майбутній дохід;

в) використовуваний поточний дохід;

г) рівень заощаджень і процентна ставка;

3. Дж. Кейнс стверджував, що гранична схильність до споживання дорівнює:

а) нуль;

б) одиниця;

в) між нулем і одиницею;

г) більша від одиниці;

4. Що не характеризує кейнсіанську функцію споживання:

а) гранична схильність до споживання коливається в межах від нуля до одиниці;

б) зі зростанням доходу середня схильність до споживання знижується;

в) основним визначником споживання є поточний використовуваний дохід;

г) усі твердження правильні.

5. Якщо пропозиція грошей і рівень цін постійні, то у разі збільшення доходу:

а) попит на гроші і процентна ставка збільшаться;

б) попит на гроші зменшиться, а процентна ставка збільшиться;

в) збільшиться попит на гроші і зменшиться процентна ставка;

г) усі відповіді неправильні.

Задачі

1. В умовах економічної рівноваги фактичний номінальний ВВП = 1100 грн., потенційний ВВП = 1000 грн., $c = 0,75$. Розрахувати інфляційний розрив.
2. $Y_b = 1000$ грн., $c = 0,8$; $t = 0,2$. Внаслідок зменшення державних закупівель мультиплікативне скорочення реального ВВП становило 50 грн., а ціни знизилися на 4%. На яку величину зменшилися державні закупівлі?
- 3.

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Розкрийте положення класичної та кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги.
 2. Поясніть поняття фактичних інвестицій та планових, незапланованих інвестицій в ТМЗ
 3. Розкрийте поняття мультиплікатору видатків
 4. Розкрийте сутність рецесійних та інфляційних розривів
 5. Розкрити положення класичної теорії макроекономічної рівноваги.
 6. Розкрити положення кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги.
 7. Пояснити відмінності в основних положеннях класичної та кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги.
 8. Графічно зобразити модель «кейнсіанського хреста»
 9. Поясніть ефект мультиплікатору видатків
 10. Поясніть, як визначати приріст сукупного рівноважного доходу для подолання рецесійного розриву
 11. Розкрийте положення моделі акселератора інвестицій
6. Рекомендована література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5].

Практичне заняття 5

1. Тема заняття: Ринок праці

2. Мета проведення заняття: закріплення поняття ринку праці, його рівноваги та засвоєння показників, що визначають рівень використання робочої сили в країні (занятість, безробіття тощо).

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- поняття та характерні риси ринку праці
- механізм функціонування ринку праці.
- зайнятість та безробіття як макроекономічні явища ринкової економіки.
- класифікацію видів безробіття
- поняття фактичний та природний рівень безробіття і фактори, що його

визначають

вміти:

- самостійно проводити розрахунки щодо визначення рівнів зайнятості та безробіття
- розрізняти види безробіття
- положення моделі акселератора інвестицій
- проводити розрахунок змін в обсягах ВВП під впливом відхилень безробіття від природного рівня

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що Ринок праці — це передусім система суспільних відносин, пов'язаних із купівлею і продажем товару «робоча сила». Крім того, ринок праці є сферою працевлаштування, формування попиту й пропозиції на робочу силу. Його можна трактувати і як механізм, що забезпечує узгодження ціни та умов праці між роботодавцями і найманими працівниками.

Особливість ринку праці полягає в тому, що він охоплює не тільки сферу обігу товару «робоча сила», а й сферу виробництва, де найманий працівник працює. Відносини, що тут виникають, зачіпають важливі соціально-економічні проблеми, а тому потребують особливої уваги з боку держави.

У ринковій економіці ринок праці охоплює всіх здатних працювати: як зайнятих, так і не зайнятих найманою працею. Серед незайнятих розрізняють такі групи працездатних людей:

— особи, що не працюють, але бажають працювати й шукають роботу (безробітні, які мають відповідний статус; особи, які мають розпочати трудову діяльність; особи, які шукають роботу після певної перерви в роботі);

— особи, котрі хоча і мають роботу, проте не задоволені нею і шукають друге місце основної або додаткової роботи;

— особи, які зайняті, проте явно ризикують утратити роботу і тому шукають друге місце роботи.

Указані категорії людей і визначають пропозицію праці на ринку праці.

Отже, ринок праці — це ринок найманої праці. Він охоплює відносини від моменту наймання працівників на роботу до їх звільнення.

Для виникнення, формування й функціонування ринку праці необхідні певні умови. Насамперед мають бути забезпечені правові умови функціонування цього ринку, зокрема можливість вільного пересування на ньому громадян, вільного вибору роботи, тобто юридична свобода працівника, можливість самостійно розпоряджатися своєю здатністю працювати. Проте цього недостатньо, оскільки з економічного погляду власник робочої сили змушений продавати її тоді, коли у нього немає всього необхідного для ведення свого господарства як джерела для одержання засобів існування або коли дохід з інших джерел є недостатнім.

Покупцем товару «робоча сила» на ринку є підприємець, який має все необхідне для ведення власного господарства. Крім своєї участі в процесі праці, підприємець залучає інших працівників за певну грошову винагороду. Відбувається обмін індивідуальної здатності до праці на засоби існування,

необхідні для відтворення робочої сили, а також здійснюється розміщення працівників у системі суспільного поділу праці країни.

Важливою умовою формування й функціонування ринку праці є відповідність працівника вимогам робочого місця, а запропонованого місця — інтересам працівника.

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що ринок робочих місць, як складова ринку праці, що відбиває потребу у робочій силі, передусім характеризується кількістю вакансій на підприємствах і в організаціях. При цьому беруть до уваги вакансії як тих підприємств і організацій, які вже функціонують, так і тих, що тільки вводяться в дію. Крім того, враховуються і ті робочі місця, на яких працівники не задовольняють роботодавця, і тому він шукає їм заміну.

Зайнятість населення — це діяльність працездатного населення країни, спрямована на відтворення валового внутрішнього продукту та національного доходу. Вона визначається чисельністю осіб, що виконують будь-яку роботу за певну заробітну плату або з метою отримання інших видів доходу. Зайнятість як економічна категорія — це сукупність економічних, правових, соціальних, національних відносин, пов'язаних із забезпеченням працездатного населення робочими місцями та його участю у суспільно корисній діяльності, що приносить доход. Розрізняють повну та неповну зайнятість населення. Повна зайнятість населення означає повне використання всіх придатних трудових ресурсів. В умовах неповної зайнятості частина трудового потенціалу країни не використовується у зв'язку з перевищенням пропозиції над попитом робочої сили.

Безробіття — це економічне явище, коли частина економічно активного населення не має можливості використати свою робочу силу, тобто це стан ринку робочої сили за умов, коли пропозиція робочої сили перевищує попит на неї. Кількісна визначеність безробіття — рівень безробіття обчислюється за такою формулою:

$$РБ = ЧБ / ЧРС * 100,$$

де РБ — рівень безробіття, %; ЧБ — чисельність безробітних, чол.; ЧРС — чисельність робочої сили, чол.

У залежності від причин, які викликають безробіття, слід розрізняти декілька його видів. Фрикційне безробіття (тимчасове безробіття, яке пов'язане з добровільним чи вимушеним пошуком або очікуванням роботи). Воно стосується тих осіб, які не працюють у зв'язку із добровільною зміною місця роботи. У суспільстві завжди існує певна кількість осіб, що змінюють місце працевлаштування у зв'язку із незадоволенням рівнем з/п, умовами праці, місцем проживання тощо.

Безробіття, пов'язане із пошуками чи очікуванням роботи, є відносно короткочасним; - інституціональне безробіття (пов'язане з функціонуванням самих інститутів ринку робочої сили та факторами, які впливають на його попит та пропозицію (неповна інформація про вакансії, завищений рівень допомоги по безробіттю та інше, тобто іноді надмірні соціальні виплати,

запровадження гарантованого мінімуму заробітної плати, недосконалість податкової системи тощо призводять до того, що деяка частина працездатного населення не поспішає працевлаштовуватись, збільшуючи тим самим загальну кількість безробітних).

Структурне безробіття виникає під впливом структурних диспропорцій на ринку праці, тобто коли з'являються невідповідності між попитом і пропозицією робочої сили за професією, кваліфікацією, географічними та іншими ознаками. Отже, виникає ситуація, за якої структура робочої сили не відповідає новій структурі робочих місць, внаслідок чого з'являється структурне безробіття.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Задачі

1. Розрахуйте згідно з законом Оукена відставання фактичного ВВП від потенційного, якщо фактичний рівень безробіття перевищує природний рівень на 5,5%

2. Рівень фактичного безробіття становить 12%, природного 6%, Фактичний ВВП становить 190 млрд грн. Визначте за цих умов втрати ВВП від циклічного безробіття?

Тести

1. Крива Лоренца відображає:

- А) Абсолютну рівність доходів
- Б) Фактичний розподіл доходів
- В) Відносну рівність у розподілі доходів
- Г) Розподіл трансфертів

2. Нерівність у доходах населення країни зумовлюється:

- А) Економічною нестабільністю
- Б) Високим рівнем інфляції
- В) Здібностями до праці
- Г) Низьким рівнем соціального захисту

3. З погляду класичної теорії причиною циклічного безробіття є

- А) Негнучкість зарплати
- Б) Низька заплата
- В) Надмірна пропозиція робочої сили
- Г) Недостатній попит на робочу силу

4. Недостатній сукупний попит спричиняє зростання якого безробіття:

- а) фрикційного;
- б) циклічного;
- в) структурного;
- г) фрикційного і структурного;

5. Повна зайнятість досягається у тому випадку, коли:

- а) фрикційне безробіття дорівнює нулю;
- б) усі учасники робочої сили мають роботу;

- в) фрикційне і структурне безробіття менші за циклічне;
- г) циклічне безробіття дорівнює нулю;

Задачі:

1. Природний обсяг виробництва становить 8000 одиниць, криву AD описує рівняння $Y=8200-2P$. Через певний відтинок часу природний обсяг виробництва збільшився на 50%, а рівняння сукупного попиту набуло вигляду: $Y=12350-2P$. На скільки відсотків за цей період змінився рівноважний рівень цін?

2. Визначте рівень безробіття у національній економіці за таких умов:

Чисельність населення країни становить 45 млн. осіб;

Населення у віці до 16 років, а також особи, що перебувають у тривалій ізоляції, - 11 млн.;

Природний ВВП - 467 млрд. грн.;

Природна норма безробіття – 6%;

Фактичний ВВП становить 90% природного ВВП;

Особи, що вибули зі складу РС – 12 млн.

3. Використайте наведені дані для того, щоб розрахувати:

а) величину робочої сили;

б) рівень безробіття.

Все населення складає 500 чол.:

- діти до 16 років та особи, які перебувають у психіатричних лікарнях та виправних закладах, - 120 чол.;
- доросле населення, яке вибуло зі складу робочої сили, - 150 чол.;
- люди які працюють також ті, що мають роботу але тимчасово не працюють та зайняті неповний робочий день – 207 чол.

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Розкрийте поняття ринку праці

2. Наведіть чинники, що впливають на співвідношення попиту і пропозиції на ринку праці.

3. Поясніть дію механізму встановлення рівноваги на ринку праці

4. Охарактеризуйте зайнятість та безробіття як макроекономічні явища ринкової економіки.

5. Поясніть методику розрахунку рівня зайнятості та рівня безробіття.

6. Розкрийте види безробіття

7. Розкрийте поняття фактичного та природного рівнів безробіття та фактори, що його визначають.

8. Поясніть методику розрахунку змін в обсягах ВВП під впливом відхилень безробіття від природного рівня.

6. Рекомендована література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Практичне заняття 6

1. **Тема заняття** Макроекономічна нестабільність

2. **Мета проведення заняття:** закріплення сутності та структури економічного циклу, засвоєння інструментарію оцінки циклических коливань економіки.

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- циклічності як форми економічного розвитку.
- сутність та структуру економічного циклу
- фази економічних циклів.
- індикатори циклических коливань в економіці.
- поняття інфляція, темпу інфляції
- класифікацію видів інфляції залежно від темпу інфляції

вміти:

- проводити розрахунки щодо визначення втрати економіки від циклічного безробіття згідно закону Оукена
- розрізняти інфляцію попиту та інфляцію витрат.

3. Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що в ідеальній економіці реальний ВВП зростає би швидкими, сталими темпами. Рівень цін, який визначається індексом споживчих цін чи дефлятором ВВП, залишався б незмінним або ж зростає досить повільно. В результаті незначними були би інфляція та безробіття.

Проте досвід наочно свідчить про те, що економічні умови ніколи не залишаються сталими. Економічне піднесення прокладає шлях до спаду. У роки спаду ВВП, зайнятість та реальні доходи населення падають, прибутки зменшуються, люди втрачають роботу. Невдовзі знову починається пожвавлення, яке може бути настільки сильним, що породить новий бум. Цей етап характеризується достатньою кількістю робочих місць та підвищенням життєвого рівня. Але за піднесенням настає новий спад економіки.

Таким чином, в ринковій економіці показники реального ВВП, рівня зайнятості, рівня цін періодично змінюються. Такі зміни на макро рівні називаються терміном - (Економічні коливання). Основною причиною коливань в економіці є різний рівень ділової активності в різний період часу. Щоб зрозуміти такі зміни вводиться поняття ділового циклу економіки (економічного циклу), який відображає різний рівень ділової активності протягом декількох років. Як показують спостереження ділові цикли бувають різні за тривалістю: Від 2-3 років до 20-25 років. Тут можна деталізувати.

Так, економічний цикл характеризується періодичним зростанням ділової активності, яке проявляється у невідповідності попиту і пропозиції.

Не має чіткої методики прогнозування тривалості ділового циклу. Але науковці сходяться в одному, всі ділові цикли мають однакові фази:

- 1) Піднесення
- 2) Пік (вершина), бум

3) Спад

4) Дно

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що зростання і падіння обсягів національного виробництва, цін, процентних ставок і зайнятості складають діловий цикл, який є характерною рисою ринкової економіки.

Отже, економічний цикл (цикл ділової активності) — це періодичний підйом або спад реального ВВП на фоні загальної тенденції до зростання.

Фактичний реальний обсяг випуску коливається при цьому навколо потенційного рівня ВВП, під яким ми розуміємо обсяг виробництва за умови повної зайнятості ресурсів. Він опускається нижче цієї позначки під час спаду, потім поступово повертається до неї, а інколи навіть перевищує цей рівень під час чергового підйому економіки.

Коливання фактичного обсягу ВВП навколо потенційного характеризується показником, який має назву "розрив ВВП".

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що аналізуючи будь-яку фазу ділового циклу беруть до уваги два ключових показники (Обсяг ВВП, рівень безробіття) Між цими показниками існує тісний взаємозв'язок, який був встановлений економістом Оукеном. Суть виявленого взаємозв'язку полягає в тому, що кожен відсоток збільшення безробіття понад його природну норму призводить до зниження певного відсотку обсягу ВВП.

Також слід знати, що види інфляції залежно від темпу інфляції. Інфляція попиту та інфляція витрат. Збалансована та незбалансована інфляція, очікувана та неочікувана інфляція. Дефляція та стагфляція.

Інфляція означає зростання загального рівня цін (або, іншими словами, це є падіння купівельної спроможності грошей, підвищення грошової вартості життя).

Рівень інфляції показує, як змінилися ціни в економіці, і вимірюється за допомогою індексів цін (індексу споживчих цін, дефлятора ВВП тощо) як різниця між значенням цього індексу за певний період (у відсотках) та 100%:

В економіці немає якогось одного виду інфляції, оскільки вона виникає під впливом багатьох факторів. Одні види інфляції зумовлює попит, інші — пропозиція. Тому й розрізняють два типи інфляції: інфляція попиту та інфляція пропозиції.

Інфляція попиту спостерігається, коли сукупний попит зростає швидше за виробничий потенціал економіки, а тому ціни, намагаючись зрівноважити пропозицію і попит, зростають.

Інфляція, що виникає через зростання витрат у періоди високого безробіття і неповного використання виробничих ресурсів, називається інфляцією витрат, або інфляцією пропозиції.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Тести

1. Закон Оукена виражає кількісну залежність між:
 - а) зміною обсягу національного виробництва і зміною рівня безробіття;
 - б) рівнем безробіття і темпами інфляції;
 - в) зміною обсягу національного виробництва і процентною ставкою;
 - г) усі відповіді неправильні.
2. Недостатній сукупний попит спричиняє зростання якого безробіття:
 - а) фрикційного;
 - б) циклічного;
 - в) структурного;
 - г) фрикційного і структурного;
3. Що не є проявом макроекономічної нестабільності:
 - а) уповільнення темпів зростання виробництва, які нерідко стають від'ємними;
 - б) зростання розриву в доходах між найбіднішими і найбагатшими верствами;
 - в) зростання масштабів безробіття;
 - г) різкі коливання курсу національної валюти;
4. Що не простежується у фазі спаду.
 - а) домогосподарства купують менше споживчих товарів;
 - б) скорочуються інвестиційні видатки фірм на машини, устаткування;
 - в) підвищується попит на робочу силу;
 - г) зменшуються запаси товарів на складах;

Задачі

1. Розрахувати згідно з законом Оукена втрати реального ВВП внаслідок циклічного безробіття за таких умов (грн.): циклічного безробіття = 2%; фактичний номінальний ВВП=120 грн.; індекс цін = 120%
2. Розрахувати згідно з законом Оукена втрати реального ВВП внаслідок циклічного безробіття за таких умов (грн.): циклічне безробіття = 3%; фактичний номінальний ВВП=40млрд.дол.; індекс цін = 110%.
3. Природна норма безробіття становить 6%, а його фактичний рівень 9%. Визначте ВВП-розрив за умови, що коефіцієнт чутливості ВВП до динаміки циклічного безробіття дорівнює 2,5, а фактичний ВВП становить 1.2 млрд. грн.

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Опишіть циклічність як форма економічного розвитку.
2. Розкрийте сутність та структуру економічного циклу.
3. Опишіть фази економічних циклів.
4. Розкрийте причини циклічних коливань.
5. Назвіть індикатори циклічних коливань в економіці.
6. Поясніть закон Оукена та існування втрат економіки від циклічного

безробіття.

7. Розкрийте поняття інфляція
8. Надайте класифікацію її видів
9. Поясніть різницю між інфляцією попиту та пропозиції

6. Рекомендована література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Практичне заняття 7

1. Тема заняття Грошово-кредитна політика

2. Мета проведення заняття: закріплення поняття грошово-кредитної політики, її складових та інструментів.

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- основні інструменти регулювання грошової пропозиції:
- функції центрального банку країни
- особливості нормування обов'язкових резервів комерційних банків
- передатний механізм грошово-кредитної політики
- політика "дешевих" та "дорогих" грошей.
- наслідки інфляції попиту та інфляції витрат.
- основні напрямки антиінфляційної політики

вміти:

- розрізняти інструментами регулювання грошової пропозиції прямого та непрямого впливу
- розрізняти політику "дешевих" та "дорогих" грошей.
- розрізняти наслідки інфляції попиту та інфляції витрат.

3. Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що грошово-кредитна (монетарна) політика – це сукупність форм та інструментів державного впливу на пропозицію грошей (M в степені s) з метою регулювання економічного циклу, попередження і подолання спаду виробництва, досягнення на національному ринку рівноваги за умов повної зайнятості та відсутності інфляції.

Грошово-кредитна політика впливає на обсяг і структуру виробництва, загальний рівень цін, інвестицій та зайнятості, на стан зовнішньоекономічної рівноваги, змінюючи пропозицію грошей в економіці.

Проведення грошово-кредитної політики передбачає певний зв'язок між інструментами цієї політики та її цілями.

Цілі грошово-кредитної політики можна розділити на кінцеві (економічне зростання, повна зайнятість, стабільність цін, життєздатний платіжний баланс) та проміжні (процентна ставка, грошова маса, валютний курс).

Використання проміжних цілей дозволяє узгодити кінцеві цілі з інструментами грошово-кредитної політики.

Конкретний вибір проміжного цільового орієнтиру визначається тим, наскільки стало він пов'язаний з кінцевими цілями грошово-кредитної політики у конкретній економічній ситуації.

Складність проведення грошово-кредитної політики зумовлена тим, що центральний банк не в змозі одночасно стабілізувати грошову масу і процентну ставку, якщо попит на гроші змінюється.

Завдяннями центрального банку країни є:

- забезпечення стабільності націю валюти;
- забезпечення платіжного обігу;
- сприяння держаному контролю за приватними банками;
- Забезпечення ліквідності комерц. Банків;
- забезпечення стабільності банківської системи в цілому

Центральний банк (НБУ) використовує інструменти грошово-кредитної політики з метою впливу на кількість грошей (в основному у формі банківських депозитів), або на процентні ставки (і).

Інструменти грошово-кредитної політики розрізняються за такими ознаками: за об'єктами впливу – а) інструменти стимулювання кредитної емісії (кредитна експансія) б) – інструменти стримування кредитної емісії (кредитна рестрикція).

Пропозиція грошей регулюється центральним банком за допомогою інструментів прямого та непрямого впливу.

До прямих інструментів грошово-кредитної політики належать: ліміти кредитування для окремих банків; пряме регулювання процентної ставки; ліміти на обсяг чи вартість кредитів, що надаються окремим галузям. До непрямих інструментів регулювання пропозиції грошей належать: операції на відкритому ринку цінних паперів; зміна облікової процентної ставки; зміна вимог до рівня обов'язкових резервів депозитних інститутів. Прямі інструменти грошово-кредитної політики традиційно використовуються в країнах, що розвиваються, інструменти непрямого регулювання застосовуються насамперед в індустріальне розвинутих країнах.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що існує суттєва відмінність між інструментами прямого та непрямого регулювання. Інструменти прямого впливу є ефективними лише в короткостроковому плані, як засіб запобігання надмірній кредитній емісії. Використання їх пов'язане з видатками у сфері розподілу ресурсів: зменшенням конкуренції між банками, викривленням структури їхніх кредитних портфелів, зменшенням посередницької ролі банків в економічній системі тощо. Ефективність застосування непрямих інструментів регулювання пов'язана з розвитком грошового ринку, їхнє використання дає можливість банкам вільно розподіляти кредити відповідно до ринкової ситуації. Існує також безпосередній взаємозв'язок між політикою управління державним боргом (зокрема характером фінансування дефіциту державного бюджету) і використанням інструментів непрямого грошово-кредитного регулювання. Проведення центральним банком операцій на відкритому ринку цінних

паперів можливе лише за умови, що державний борг фінансується за рахунок емісії державних цінних паперів.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо)

Тести

1. Передавальний механізм монетарної політики не містить такої ланки (згідно з основним потоком макроекономіки):

- а) зміна реальної пропозиції грошей унаслідок проведення центральним банком відповідної монетарної політики;
- б) зміна процентних ставок;
- в) зміна швидкості обігу грошей;
- г) зміна сукупних видатків у відповідь на зміну процентних ставок;

2. Зменшення норми резервування:

- а) збільшуватиме пропозицію грошей унаслідок збільшення розміру грошового мультиплікатора;
- б) збільшуватиме пропозицію грошей унаслідок збільшення коефіцієнта депонування;
- в) зменшуватиме пропозицію грошей унаслідок зменшення грошового мультиплікатора;
- д) усі твердження неправильні.

3. Зменшення норми резервування:

- а) збільшуватиме пропозицію грошей унаслідок збільшення розміру грошового мультиплікатора;
- б) збільшуватиме пропозицію грошей унаслідок збільшення коефіцієнта депонування;
- в) зменшуватиме пропозицію грошей унаслідок зменшення грошового мультиплікатора;
- г) зменшуватиме пропозицію грошей унаслідок зменшення коефіцієнта депонування;
- д) усі твердження неправильні.

4. Надлишкові резерви комерційного банку - це:

- а) активи, які у разі потреби можуть швидко перетворюватися на готівку;
- б) різниця між величиною фактичних резервів та величиною обов'язкових резервів;
- в) різниця між величиною активів і власним капіталом;
- г) різниця між величиною фактичних резервів та величиною понаднормативних резервів;

5. Комерційний банк може створювати безготівкові гроші в межах:

- а) своїх надлишкових резервів;
- б) своїх депозитів;
- в) своєї готівки у касі;
- г) своїх фактичних резервів;

Задачі

1. Банківські депозити збільшилися на 200 млн грн. Норма банківських резервів на цей період становив 20%. На скільки може зрости пропозиція грошей?

2. До комерційного банку на депозитний рахунок надійшло 50 млн грн. Норма банківських резервів дорівнює 10%, а коефіцієнт готівки-0,18. Скільки грошей створить банківська система?

3. Національний банк вирішив збільшити пропозицію грошей на 330 млрд грн. На скільки треба збільшити грошову базу за умови, що коефіцієнт готівки дорівнює 0,3, а резервна норма 15%

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Розкрийте поняття грошово-кредитного регулювання економіки.
2. Наведіть основні інструменти регулювання грошової пропозиції.
3. Охарактеризуйте функції центрального банку країни.
4. Поясніть вплив грошово-кредитної політики на рівень національного виробництва – розкрийте передатний механізм грошово-кредитної політики
5. Охарактеризуйте політику "дешевих" та "дорогих" грошей.
6. Наведіть головні наслідки інфляції. Наслідки інфляції попиту та інфляції витрат.
7. Розкрийте основні напрямки антиінфляційної політики

6. Рекомендована література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Практичне заняття 8

1. Тема заняття Фіскальна політика

2. Мета проведення заняття: ознайомлення з поняттям бюджетно-податкової політики, її видами, впливом податків на бюджет. Розглядається взаємозв'язок фіскальної політики та бюджетного дефіциту.

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- поняття та складові державних видатків
- вплив податків на бюджет
- види бюджетів
- сутність бюджетно-податкової політики
- види бюджетно-податкової політики
- поняття та види бюджетного дефіциту
- способи збалансування та джерела фінансування державного бюджету

вміти:

- розрізняти дискреційну та недискреційну бюджетно-податкову політику

- розуміти вплив автоматичних стабілізаторів при недискреційній бюджетно-податковій політиці

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи .

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що бюджетно-податкова політика (фіскальна) - це комплекс економічних заходів держави, спрямованих на забезпечення повної зайнятості та досягнення високих обсягів реального ВВП шляхом зміни величини державних видатків та проведення змін в системі оподаткування.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що за своєю суттю під державними видатками розуміють сукупність всіх витрат пов'язаних з діяльністю органів державної влади, державних підприємств і виплати працівникам державного сектору. Державні виплати значним чином впливають на сукупний попит і відповідно сукупну пропозицію в економіці. Саме тому для стимулювання і збалансування економіки держава змінює величину державних видатків. Державні видатки складаються з чотирьох основних компонентів: витрати на споживання суспільних благ, трансфертні платежі - безповоротні і безоплатні виплати з бюджету, фондів на користь домогосподарств (Tr), витрати пов'язані з сплатою відсотків за внутрішні та зовнішні державні борги, державні інвестиції - це вкладення державою коштів в основний капітал державних підприємств.

Державні видатки в значній мірі формуються за рахунок податків, зборів і податкових платежів. Податки - це обов'язкові, безповоротні платежі до бюджету країни або позабюджетних фондів, які стягуються у відповідності до встановленого законом порядку з платників податків. Податки в середньому на 80-85% формують доходну частину державного бюджету.

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що податки класифікують за декількома ознаками: За порядком сплати - прямі податки - сплачуються самим платником на користь держави (податок на доходи фізичних осіб) та - непрямі податки - це такі податки для яких платник і перераховувач різні (ПДВ, акцизний збір), за джерелом виплати - сплачуванні з доходів, з прибутку, з майна, за формою нарахування - прогресивні - розмір оподаткування збільшується із збільшенням величини оподаткування, - пропорційні - ставка податку є фіксованою, - регресивні - ставка оподаткування зменшується із зростанням величини оподаткування

В залежності від способів здійснення заходів фіскальної політики (прямих чи непрямих) політика буває таких видів:

1) дискреційна бюджетно-податкова політика - це система заходів держави, яка передбачає прямий, цілеспрямований вплив на розмір податків, податкових ставок, доходів державного бюджету, державних видатків і сальдо бюджету

2) недискреційна бюджетно-податкова політика - це такий вид політики, який побудований на прогресивній системі оподаткування, яка непередбачає прямого втручання держави в регулювання сумм державних видатків, доходів бюджету і його сальдо. Регулювання здійснюється за рахунок автоматичних стабілізаторів економіки.

Автоматичний стабілізатор - це такий вбудований внутрішній механізм економіки, який дозволяє зменшувати впливи фаз піднесення та спаду

ділового циклу без спеціального втручання держави. Це досягається за рахунок величини сумм трансфертних платежів та прогресивної податкової системи.

Також слід знати, що бюджет - це фінансовий план органів державної влади, що містить зведену інформацію про доходи, видатки та сальдо на певний період. Для цілей фіскальної політики розрізняють такі види бюджету: бюджет повної зайнятості (структурний бюджет), фактичний бюджет та циклічний бюджет.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Задачі:

1. Потенціальний ВВП України в 2000р. становив 220млрд грн, фактичний 180 млрд грн, середній коефіцієнт чистих податків 0,35, державні закупівлі 25 млрд грн. Чому дорівнює циклічне бюджетне сальдо?
2. Визначте, на яку суму треба зменшити податки, щоб збільшити ВВП на 100 млн грн за умов, коли гранична схильність до споживання 0,8, а граничний коефіцієнт податків 0,25
3. Потенціальний ВВП України в 2000р. становив 220млрд грн, фактичний 180 млрд грн, середній коефіцієнт чистих податків 0,35, державні закупівлі 25 млрд грн. Чому дорівнює циклічне бюджетне сальдо?
4. Уряд країни Б збільшив державні закупівлі і чисті податки на 30 млн євро за умов, коли $s=0,25$ і $t=0,2$. Визначте, чому дорівнює мультиплікатор збалансованого державного бюджету?
5. Валовий внутрішній продукт за повної зайнятості становить 150 млрд. грн. Фактичний ВВП дорівнює 120 млрд. грн. Податкові надходження становлять 10% від ВВП. Державні закупівлі товарів і послуг дорівнюють 10,5 млрд. грн., а державні трансфери - 2,5 млрд. грн.

Визначіть:

- а) чи державний бюджет має надлишок чи дефіцит і його розміри;
- б) як зміниться сальдо державного бюджету за повної зайнятості;

ТЕСТИ

1. Автоматична фіскальна політика забезпечує:
 - А) зміну обсягу державних закупівель
 - Б) зміну податкових ставок
 - В) часткову економічну стабільність
 - Г) повну економічну стабільність
2. Державна політика в галузі витрат і оподаткування називається
 - А) Монетарною політикою
 - Б) Політикою розподілу доходів
 - В) Політикою, заснованою на теорії економіки пропозиції

- Г) Фіскальною політикою
3. Стимульовальна стабілізаційна політика спрямована на:
- а) досягнення бездефіцитного державного бюджету;
 - б) стабілізацію обмінного курсу національної валюти;
 - в) зниження темпів інфляції;
 - г) збільшення обсягу виробництва і рівня зайнятості в національній економіці;
4. Фіскальна політика буде недискреційною, якщо зміняться такі параметри:
- а) за незмінної ставки прибуткового податку збільшуються податкові надходження;
 - б) змінюється співвідношення між прямими і непрямими податками у доходах державного бюджету;
 - в) зменшуються видатки на утримання бюджетного сектора економіки;
 - г) усі твердження неправильні.
5. Функції податків полягають в тому, щоб:
- а) перерозподіляти доходи між різними групами населення;
 - б) збільшувати обсяг коштів, спрямованих на інвестування у національну економіку;
 - в) скорочувати кошти, якими розпоряджаються фірми і домогосподарства;
 - г) усі твердження неправильні.

4. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу .

1. Розкрийте поняття та складові державних видатків
 2. Прокоментуйте вплив податків на бюджет
 3. Наведіть класифікацію видів бюджетів
 4. Розкрийте сутність бюджетно-податкової політики
 5. Наведіть види бюджетно-податкової політики
 6. Розкрийте поняття та види бюджетного дефіциту
 7. Наведіть способи збалансування державного бюджету
 8. Наведіть джерела фінансування державного бюджету
 9. Поясніть сутність та інструменти дискреційної бюджетно-податкової політики
 10. Поясніть сутність та інструменти недискреційної бюджетно-податкової політики
 11. Поясніть вплив автоматичних стабілізаторів при недискреційній бюджетно-податковій політиці
 12. Розкрийте автономний вплив державних закупок і податків на рівень виробництва.
 13. Поясніть вплив мультиплікатору податків.
6. Рекомендована література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Практичне заняття 9

1. Тема заняття Управління державним боргом

2. Мета проведення заняття : осмислення поняття державного боргу, причин виникнення та наслідків наявності, а також особливостей управління державним боргом.

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- поняття державного боргу
- види державних боргів
- причини виникнення державних боргів
- наслідки державних боргів
- показники оцінки і аналізу зовнішнього державного боргу країни
- стадії управління державним боргом
- поняття боргова криза
- методи зміни величини зовнішнього боргу країни

вміти:

- розрізняти причини виникнення державних боргів
- розуміти наслідки державних боргів

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що під державним боргом розуміють сумму накопиченої заборгованості уряду країни як внутрішнім так і зовнішнім позичальникам. Державний борг буває двох видів: внутрішній - це сума акумульованої заборгованості урядів держави внутрішнім економічним агентом, та зовнішній - це накопичена сума заборгованості країни перед економічними агентами. Більш значущим є погашення саме зовнішнього державного боргу.

У порівнянні з обсягом реального ВВП сума зовнішнього боргу досягає 55%. Якщо цей показник згідно методики досягає значення від 40 до 60% країна потрапляє в зону ризику виникнення дефолту. Темпи зростання зовнішнього боргу України прискорюється з року в рік

Основні причини виникнення державних боргів:

- 1) Необгрунтоване зростання витратної частини бюджету при стабільних податкових надходженнях
- 2) Тінізація економіки і зменшення податкових надходжень
- 3) Циклічний спад в економіці
- 4) Політичні бізнес процеси - необгрунтоване збільшення виплат з бюджету перед виборами

Досить часто донором кредитних ресурсів є МВФ. У 20-му ст. МВФ виступав тільки кредитором для урядів країн, але вже з кінця 80-х років він виконує роль посередника між економічними агентами, що мають вільні кредитні ресурси та тими урядами, що їх потребують. Також МВФ є гарантом повернення кредитів. Якщо уряд не повертає кредит МВФ, то автоматично втрачає доступ до світового кредитного ринку.

МВФ надає такі види кредитів:

1) Основний кредит - надається урядам країни з метою подолання фінансових ускладнень у платіжному балансі. Строк таких кредитів 3-4 роки

2) Стабілізаційні - надаються для фінансування створення запасів первинних ресурсів

3) Розширене кредитування - надаються для подолання глибоких фінансових криз

Всі наслідки наявності і зростання державного боргу поділяють на дві категорії:

1) Довгострокові - полягає в тому, що як правило змінюється кредитні відсоткові ставки в країні

2) Короткострокові - призводять до глибинних змін в усій економіці

Для оцінки і аналізу зовнішнього державного боргу використовують показники абсолютної сумми боргу та відносні показники (Сумма боргу на душу населення, співвідношення сумми зовнішнього боргу до обсягу реального ВВП країни). Зростання сумм заборгованостей країни обумовлюється частотою запозичень, середньою відсотковою борговою ставкою, та виплатою існуючих боргів.

Управлінням зовнішнім боргом включає такі стадії:

1) Пошук необхідних ресурсів

2) Їх цільове розміщення

3) Повне погашення боргу

Уряд країни беручи нові кредитні зобов'язання повинен:

1) Оцінити платездатність країни

2) Проконтролювати графіки погашення за попередніми боргами

3) Розписати схему погашення нового боргу

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що боргова криза - це економічна ситуація, що характеризується нездатністю уряду погашати свої зовнішні борги.

Основні методи зміни сумм зовнішнього боргу країни:

1) Реструктуризація боргу

2) Капіталізація боргу - це списання державних боргів в обмін на дозвіл іноземним економічним агентам купувати відчизняні важливі економічні об'єкти за значно нижчою ніж ринкова ціна вартості

3) Конверсія - це погашення вже існуючих боргів за рахунок взяття нових позик на інших умовах.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення оформлення

(короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Тести

1. Державний борг – це сума попередніх:

а) дефіцитів бюджету;

б) бюджетних надлишків за врахуванням дефіцитів бюджету ;

в) державних видатків;

- г) бюджетних дефіцитів за врахуванням бюджетних надлишків.
2. 1. Автоматична фіскальна політика забезпечує:
- А) зміну обсягу державних закупівель
 - Б) зміну податкових ставок
 - В) часткову економічну стабільність
 - Г) повну економічну стабільність
3. Державна політика в галузі витрат і оподаткування називається
- А) Монетарною політикою
 - Б) Політикою розподілу доходів
 - В) Політикою, заснованою на теорії економіки пропозиції
 - Г) Фіскальною політикою
4. Стимульовальна стабілізаційна політика спрямована на:
- а) досягнення бездефіцитного державного бюджету;
 - б) стабілізацію обмінного курсу національної валюти;
 - в) зниження темпів інфляції;
 - г) збільшення обсягу виробництва і рівня зайнятості в національній економіці;
5. Фіскальна політика буде недискреційною, якщо зміняться такі параметри:
- а) за незмінної ставки прибуткового податку збільшуються податкові надходження;
 - б) змінюється співвідношення між прямими і непрямими податками у доходах державного бюджету;
 - в) зменшуються видатки на утримання бюджетного сектора економіки;
 - г) усі твердження неправильні.

Задачі.

1. Припустімо, що державні закупівлі дорівнюють 600, величину податків визначає залежність $T=0,4Y$, а трансферів $F=0,2Y$, рівень цін $=1$. Державний борг становить $D=900$ за процентної ставки $r=0,1$. Фактичний обсяг виробництва дорівнює 2200, а природний - 2500. Визначіть:

- а) державний бюджет має надлишок чи дефіцит;
- б) яка величина структурного дефіциту держбюджету?;
- в) яка величина циклічного дефіциту держбюджету?;

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

- 1. Розкрийте поняття державного боргу та наведіть його види
- 2. Поясніть причини виникнення державних боргів
- 3. Поясніть наслідки державних боргів
- 4. Наведіть показники оцінки і аналізу зовнішнього державного боргу країни
- 5. Охарактеризуйте стадії управління державним боргом
- 6. Розкрийте поняття боргова криза
- 7. Наведіть методи зміни величини зовнішнього боргу країни

5. Рекомендована література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Модуль 2

Практичне заняття 910

Тема заняття: Предмет і методи дисципліни „Мікроекономіка”

Поняття мікроекономіки як наукової дисципліни. Обмеженість ресурсів та безмежність потреб. Економічні блага і економічні ресурси. Проблеми вибору. Межа виробничих можливостей. Ефективність та альтернативні витрати.

Суб'єкти мікроекономіки – домашнє господарство, фірма, держава. Право власності як необхідна умова ринкового обміну. Трансакційні витрати, їх основні форми. Методи мікроекономічного аналізу. Моделювання економічних явищ та процесів. Оптимізаційні, рівноважні моделі. Граничний аналіз – основний метод мікроекономіки.

Література: [1]; [2]; [4]; [5]; [7].

Методичні вказівки

Пристаюючи до розгляду матеріалу даної теми, необхідно уяснити, що є предметом вивчення курсу “Мікроекономіка”, який його зміст і задачі, методологія. Важливо при цьому зрозуміти, в чому полягає взаємозв'язок даного курсу з іншим суспільними дисциплінами.

Оскільки мікроекономіка розглядає економічні відносини на рівні споживачів, фірм, галузей народного господарства, необхідно засвоїти методи, що застосовуються при вивченні економічних процесів. Слід розглянути різноманітні форми власності, приділивши особливу увагу приватній власності.

Запитання для самоперевірки

1. Що є предметом вивчення курсу “Мікроекономіка”?
2. Зміст і основні задачі курсу “Мікроекономіка”.
3. Які основні характеристики ринкової економіки?
4. Які принципи і стимули розвитку властиві ринку?
5. Яка роль цінового механізму і конкуренції в ринковій економіці?
6. Які переваги і недоліки ринкової системи господарювання?
7. В чому складність і відмінність позитивного та нормативного підходів до економіки? У яких випадках слід віддати перевагу першому, у яких – другому?
8. Модель – це відбиток деяких, але не всіх, сторін реальної дійсності, отже, модель ніколи не відбиває дійсність у всій її повноті. Чи допустимо у цьому випадку використання моделей? Чи можливо обійтися без них у теоретичних дослідженнях?
9. Чи враховують люди у повсякденному житті принцип альтернативних витрат? Наведіть власні приклади.

10. Що відбувається з кривій виробничих можливостей, коли зростає кількість ресурсів, які знаходяться у розпорядженні суспільства? Чи може при цьому різко скакнути уперед розвиток технології?

11. Чи може економіки працювати ефективно коли частина ресурсів не зайнята?

12. Які витрати слід віднести до трансакційних витрат?

Практичне заняття 11

Попит і пропозиція. Еластичність

Ринкові операції: аналіз попиту і пропозиції. Попит, функція попиту, крива попиту, залежність попиту від ціни. Функція попиту. Зміна обсягу попиту і зміна попиту в цілому. Фактори, що приводять до переміщення кривої попиту.

Пропозиція. Крива пропозиції. Залежність пропозиції від цін. Функція пропозиції. Фактори, що впливають на пропозицію. Зміна обсягу пропозиції. Фактори, що приводять до переміщення кривої пропозиції. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага.

Поняття еластичності. Цінова еластичність попиту. Точкова і дугова еластичність. Фактори цінової еластичності попиту. Еластичність попиту за доходом. Еластичність пропозиції і фактори, що на її впливають.

Література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5]; [6]; [7].

Методичні вказівки

Вивчення даної теми базується на знаннях, одержаних у курсі економічної теорії: поняттях попиту, пропозиції, еластичності.

Необхідно пам'ятати, що залежність об'єму попиту від цін фіксується законом попиту і може бути представлена у вигляді кривої з від'ємних нахилом. Зворотна залежність попиту від рівня цін визначається трьома чинниками: зниженням цін, які збільшують число покупців; розширенням купівельної здатності; насиченням ринку, яке призводить до зниження корисності додаткових одиниць продукту. Тому покупці готові купувати додаткову одиницю продукту лише за більш низькими цінами.

Після уяснення понять попиту, факторів що впливають на нього, можна переходити до розгляду категорії еластичності.

Необхідно знати, що таке еластичність, уяснити, як цінова еластичність попиту може бути використана для визначення реакції покупців, якщо мають місце зміни в ціні товару. Потім необхідно розкрити зміст еластичного і нееластичного попиту.

Після розгляду еластичності попиту по ціні необхідно приступити до розгляду еластичності попиту до доходу і уяснити, як вона розраховується.

Потім необхідно вивчити пересічну еластичність попиту і метод її розрахунку, порівняти відмінності в величині коефіцієнта пересічної

еластичності по взаємозамінним, взаємодоповнюваним і нейтральним і товарам.

Після того, як засвоєно поняття попиту, необхідно приступити до розгляду економічної категорії пропозиції у той же послідовності, що і попит.

Залежність об'єму пропозиції від цін фіксується законом пропозиції і описується у вигляді кривої з додатним нахилом. Дія нецінових факторів призводить до змін пропозиції, що відображається в зміщенні кривої пропозиції вправо (якщо вона зростає) і вліво (якщо вона спадає).

Спираючись на ці знання, необхідно розглянути рівноважну (ринкову) ціну, механізм ринкового ціноутворення, а потім визначити вплив змін попиту і пропозиції на ринкову ціну.

Запитання для самоперевірки

1. В чому полягає економічна сутність категорії “ринковий попит”?
2. Які основні фактори впливають на попит і пропозицію?
3. Як графічно зображаються функція попиту і функція пропозиції?
4. В чому сутність поняття ринкової рівноваги?
5. В чому сутність поняття цінової еластичності попиту?
6. Дайте визначення поняттям: попит еластичний, одиничної еластичності і нееластичний.
7. В чому сутність поняття еластичності попиту по доходу і по ціні?
8. В чому сутність поняття пересічної еластичності попиту? Наведіть приклад її розрахунку.
9. В яких одиницях вимірюється вигравш споживача – грошових чи користносних?
10. Наведіть приклади товарів з високою еластичністю по ціні, по доходу; пари товарів з високою та низькою перехресною еластичністю. Який знак має перехресна еластичність субститутів і комплементів?

Практичне заняття 12

Теорія поведінки споживача

Основи теорії поведінки споживача. Вимоги та умови (аксіоми) визначення споживацького вибору.

Корисність. Функція корисності. Загальна та гранична корисність. Крива байдужості. Карта кривих байдужості. Гранична норма заміщення (MRS). Бюджетне обмеження. Фактори, що впливають на бюджетну лінію. Рівновага споживача. Загальна умова рівноваги споживача в термінах граничної корисності (MU) і цін товарів (P).

Криві “доход-споживання”. Закони Енгеля. Криві “ціна-споживання” та виведення кривих попиту. Ефект доходу та ефект заміщення.

Література: [1]; [2]; [3]; [5]; [7].

Методичні вказівки

Вивчення даної теми слід розпочати з розгляду категорії граничної корисності. Споживач розташовує свої потреби відповідно до власних вподобань та прагне придбати на обмежений дохід такий набір товарів, що дозволив би йому максимально задовольняти свої потреби.

Слід звернути увагу що принцип спадаючої граничної корисності, який лежить в основі підходу визначення умов рівноваги споживача.

Необхідно розглянути криві байдужості. Якщо криві байдужості характеризують вподобання споживача, то бюджетна лінія визначає його можливості, обмежені розмірами споживацького бюджету.

Після розгляду кривих байдужості і бюджетних ліній необхідно перейти до кривих “дохід-споживання” і “ціна-споживання”.

Запитання для самоперевірки

1. В чому сутність граничної корисності товару ? Покажіть її відмінність від загальної корисності і сформулюйте закон спадаючої граничної корисності.

2. В чому сутність правила максимальної корисності ?

3. При яких умовах споживач буде перебувати у стані рівноваги ?

4. Яким чином можуть бути побудовані криві “дохід-споживання” і “ціна-споживання” і як на основі кривої “ціна-споживання” будується крива попиту.?

5. Що таке крива байдужості, карта байдужості? Вкажіть, чим відрізняються одна від одної криві, розташовані на карті.

6. Що таке бюджетна лінія і які фактори визначають її положення на графіку?

7. Якою є динаміка граничної корисності по мірі збільшення кількості блага, що споживається?

8. Чому економістів цікавить крапка дотику бюджетної лінії окремого споживача і його кривій байдужості? Які варіанти такого дотику зустрічаються в економіці?

Практичне заняття 13

Теорія поведінки виробника. Теорія граничних продуктів та мікроекономічна модель підприємства

Виробництво. Фактори виробництва. Схеми виробничої системи (входження і вихід із виробництва). Технологія виробництва.

Виробнича функція. Короткостроковий і довгостроковий періоди, постійні і змінні фактори виробництва. Ізокванта, карта ізоквант. Сукупний (TP), середній (AP), граничний (MP) продукти змінного фактору виробництва, їх графічне зображення. Закон спадної граничної продуктивності. Заміщення факторів виробництва. Гранична норма технологічного заміщення працею капіталу ($MRTS_{LK}$) і, навпаки, капіталом

працю ($MRTS_{KL}$). Залежність $MRTS$ від граничних продуктів праці (MP_L) і капіталу (MP_K). Ефект масштабу (додатний, незмінний, від'ємний).

Література: [2]; [3]; [4]; [5]; [6].

Методичні вказівки

Теорія виробництва є фундаментальною в курсі. Технологічна залежність між структурою витрат ресурсів і максимально можливим випуском продукції в теорії виробництва знаходить відображення у виробничій функції. Далі необхідно перейти до графічного відображення виробничої функції за допомогою карти ізоквант.

Необхідно проаналізувати діяльність фірми в короткостроковий період, використовуючи показники загального, середнього, граничного продуктів.

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність поняття “виробництво” і “продуктивність”.
2. Визначте категорії ізокванта і карта ізоквант.
3. Як ви розумієте “заміщення” ресурсів? Дайте визначення норми технологічного заміщення – $MRTS$?
4. Дайте характеристику діяльності фірми в миттєвому, короткостроковому і довгостроковому періоді.
5. Дайте пояснення, чому лінія середніх валових витрат в короткостроковому періоді має U-форму; чому лінія AFC має нісходящий нахил?
6. Нехай податок з виробника складає 100 тис.грн. у рік. Покажіть, що у короткостроковому періоді цей податок збільшить середні витрати, але не відіб'ється на значенні середніх змінних і граничних витрат.
7. Поясніть, чому рівновага виробника досягається у точці дотику ізокошти та ізокванти?
8. Що таке економія від масштабу і чому вона має місце.

Практичне заняття 14

Витрати виробництва, доходи і прибутки фірми

Витрати виробництва – бухгалтерські, економічні. Явні (зовнішні) і неявні (внутрішні) витрати, альтернативні витрати.

Сукупні (TC), постійні (FC), змінні (VC) витрати. Середні значення цих витрат. Граничні витрати (MC). Витрати фірми у короткостроковому періоді. Оптимальний обсяг виробництва при якому фірма мінімізує витрати. Витрати фірми в довгостроковому періоді.

Ізокошта, її властивості. Умова мінімізації витрат виробництва заданої кількості продукції (графічне зображення). Умова (причина) найменших витрат (аналітичний вигляд).

Валовий, середній, граничний доходи фірми. Основні підходи до визначення обсягу виробництва, який максимізує прибуток фірми: зіставлення сукупних величин, аналіз граничних витрат.

Взаємозв'язок витрат і прибутку. Бухгалтерський і економічний прибуток. Нормальний прибуток.

Література: [1]; [2]; [4]; [5]; [6].

Методичні вказівки

Вивчення даної теми слід розпочати з визначення категорії витрат. Далі необхідно визначити зовнішні, внутрішні, постійні, змінні, загальні, середні та граничні витрати, з'ясувати умови мінімізації витрат у короткостроковому і довгостроковому періодах.

Потім необхідно розібратися яким чином конкурентна фірма визначає обсяг виробництва, при якому вона буде отримувати максимальний прибуток. Краще це зробити з використанням графічного зображення.

Запитання для самоперевірки

1. Бухгалтерський і економічний підхід до визначення витрат.
2. Дайте визначення і наведіть приклади постійних і змінних витрат.
3. В чому різниця між витратами у коротко- та довгостроковому періодах?
4. Визначте сутність і значення для виробництва середніх, граничних, загальних витрат.
5. Що таке "ізокванта"?
6. Що показує точка дотику ізокванти та ізокошти?
7. Для одержання максимального прибутку необхідно реалізувати максимальну кількість продукції. Чи правильне це твердження?
8. Чи повинні фірми відразу обов'язково закриватись, якщо вироблена продукція приносить збитки? Це вірно у всяких випадках?

Практичне заняття 15

Ринок досконалої конкуренції

Умови формування ринку досконалої конкуренції. Попит на продукцію конкурентної фірми. Пропозиція конкурентної фірми. Ринкова пропозиція. Детермінанти ринкової пропозиції.

Короткострокова рівновага фірми. Варіанти рівноваги: фірма, яка отримує прибуток; фірма на рівні самоокупності; фірма, що несе збитки; фірма, що мінімізує збитки; фірма, що припиняє виробництво.

Довгострокова рівновага фірми. Пропозиція фірми в довгостроковому періоді. Рівновага галузі в довгостроковому періоді. Ринкова пропозиція в довгостроковому періоді. Досконала конкуренція та ефективність.

Література: [1]; [2]; [4]; [5]; [6].

Методичні вказівки

Вивчення теми треба почати з визначення ринку досконалої конкуренції. Досконала конкуренція припускає існування ринкової структури, при якій більша кількість фірм виробляє і продає однорідну продукцію, вхід і вихід

господарських агентів в галузі ніким не обмежений тощо. Необхідно відмітити умови, за яких фірма припиняє виробництво продукту. Потім необхідно встановити, як досягається довгострокова рівновага в конкурентній галузі і як за умов конкурентної економіки досягається найбільш ефективне використання ресурсів суспільства. Визначте конкурентну стратегію підприємства в короткостроковому періоді, умови довгострокової рівноваги.

Запитання для самоперевірки

1. Економічна сутність і основні характеристики ринку досконалої конкуренції.
2. Чому конкурентна фірма не може впливати на ринкову ціну продукту ?
3. Яким чином конкуруюча фірма, що максимізує прибуток, приймає рішення про пропозицію товарів та послуг ?
4. Чому за певних умов фірми одночасно припиняють виробництво продукту ?
5. Як формується короткострокова крива пропозиції фірми?
6. Як встановлюється рівновага в конкуруючій галузі ?
7. Як за умов конкурентної економіки досягається найбільш ефективне використання ресурсів суспільства?
8. В чому полягає конкурентна стратегія підприємства в короткостроковому періоді?
9. Визначте довгострокову рівновагу фірми за умов досконалої конкуренції.

Практичне заняття 15

Фірма в умовах монополії

Умови функціонування монопольного ринку. Монопольна влада. Різновиди монополій. Показники монопольної влади: індекс Лернера, індекс Герфіндаля.

Умови, при яких монопольна фірма максимізує прибуток – короткострокова монопольна рівновага. Довгострокова монопольна рівновага. Принципи ціноутворення в умовах монопольної влади: лімітуюче ціноутворення, цінова дискримінація.

Монопольна рівновага і конкурентна рівновага. Суспільні витрати монопольної влади і соціальна ціна монополії. Антимонопольна політика.

Література: [1]; [2]; [4]; [5]; [7].

Методичні вказівки

Після вивчення розділу про досконалу конкуренцію необхідно уявити, в чому полягає сутність монополії. Розглянути умови, за яких може існувати монополія. Потім необхідно уявити, як монополіст вибирає об'єм випуску продукції і ціну для забезпечення максимального прибутку.

На завершення вивчення розділу необхідно ознайомитися зі змістом різноманітних варіантів державного регулювання природної монополії.

Запитання для самоперевірки

1. В чому полягає економічна сутність поняття монополії ?
2. За яких умов може існувати монополія ?
3. Як монополія вибирає об'єм випуску продукції і ціну, при котрих прибуток максимальний ?
4. Чому монополії інколи практикують цінову дискримінацію ? Які наслідки цінової дискримінації ?
5. Які варіанти державного регулювання природної монополії ви знаєте ?
6. Чому монополіст не може призначити будь яку ціну і виробити будь яку кількість товару, яку забажає?
7. Монополія являє собою „зло” чи „благо” для суспільства? Хто виграє і хто програє в умовах монополістичної влади?

Практичне заняття 16

Ринок монополістичної конкуренції

Монополістична конкуренція та її основні риси. Визначення ціни та обсягів виробництва при монополістичній конкуренції. Максимізація прибутку фірми. Мінімізація збитків фірми. Рівновага фірми в короткостроковому і довгостроковому періодах.

Нецінова конкуренція: удосконалення продукту, рекламно-пропагандистська діяльність. Витрати нецінової конкуренції. Фактори, що впливають на рекламний бюджет. Монополістична конкуренція та ефективність.

Література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5]; [7].

Методичні вказівки

Вивчення даної теми слід почати з поняття монополістичної конкуренції. Далі необхідно визначити нецінову конкуренцію, еластичність попиту при монополістичній конкуренції, умови безприбутковості і беззбитковості в короткостроковому періоді.

Запитання для самоперевірки

1. Монополістична конкуренція: сутність, види і основні відмінності від чистої монополії, досконалої конкуренції.
2. Визначте умови вступу в галузь.
3. В чому особливість еластичності попиту при монополістичній конкуренції ?
4. Визначте умову беззбитковості підприємства в короткотерміновому і довготерміновому періоді.
5. На ринках яких товарів переважає монополістична конкуренція?

6. Чому цінова конкуренція малоефективна в умовах ринків з диференціацією продукту? Яким чином можна було б збільшити значущість цінової конкуренції в таких умовах?

7. Чи можна стверджувати, що великі витрати на рекламу стримують розвиток виробництва?

Практичне заняття 17

Олігополістичний ринок

Характерні ознаки олігополістичного ринку. Причини виникнення олігополістичних структур. Особливості поведінки олігополіста на ринку. Дилема олігополіста. Поведінка фірми щодо ціни та випуску продукції. Варіанти цінової стратегії, коли фірми діють без змови. Фактори, що сприяють змові олігополістів.

Моделі олігополістичного ціноутворення: модель “ламаної” кривої попиту; відверта змова; картель; модель “лідерство” в цінах; ціноутворення за принципом “витрати плюс”. Економічна ефективність олігополістичного ринку.

Література: [1]; [2]; [4]; [5]; [6].

Методичні вказівки

Пристаюючи до розгляду матеріалу даної теми необхідно визначити основні причини існування олігополії, бар'єри для вступу в олігополістичну галузь. особливу увагу слід поділити моделям олігополістичного ціноутворення.

Запитання для самоперевірки

1. Основні ознаки олігополії.
2. Визначте модель дуополії Курно.
3. В чому ефективність олігополії в порівнянні з іншими ринковими структурами?
4. Яка характеристика в найбільшій мірі відрізняє олігополію від монополістичної конкуренції?
5. Які чинники підвищують імовірність виникнення картелю при олігополії?
6. Яким чином формується споживчий надлишок і прибуток фірми в умовах олігополії?
7. Які методи ціноутворення застосовують олігополісти? Які умови існування лідерства у цінах і цінової дискримінації за олігополії?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилевич В.Д. Макроекономіка: підручн./ В.Д. Базилевич. – К.: «Знання», 2007. – 677с.
2. Будагівська С. Мікроекономіка і макроекономіка. підручн./ С. Будагівська. – К.: «Основи», 2007. – 576с.
3. Панчишин С. Макроекономіка. підручн./ С. Панчишин. – К., Либідь, 2005. – 537с.
4. Мельник А.Ф. Макроекономіка та макроекономічна політика: навч. посібн./А.Ф. Мельник, Т.Л.Желюк, О.В.Длугопольський, О.В. Панухник, за наук. Ред. А.Ф. Мельник. – К.: Знання, 2008, – 699с.
5. Задоя А.А., Петруся Ю.Е. Макроекономіка: А.А. Задоя, Ю.Е.Петруся / учебн. – К.: «Знання», 2008. – 275с.
6. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег: монографія / Кейнс Дж. М. – М.: Гелиос АРВ, 2002. – 352 с.
7. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономикс: підручн./ К.Р. Макконел, С.Л. Брю / Пер. с 14-го англ. изд. - М.: ИНФРА-М, 2003. – 972 с.
8. Макконел К., Брю С. Экономикс: Принципы, проблемы и политика.- М.: Республика, 1992.—400 с.
9. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики. – М.: Норма-Инфра, 1998.-560 с.
10. Ястремский О., Грищенко О. Основи мікроеконо-міки. -К.: Поліграф книга, 1998.-396 с.
11. К.: Четверта хвиля, 1998.-246 с.
12. ГОРОБЧУК Т.Т. Мікроекономіка: Навчально-методичний посібник – К.: ЦУЛ, 2002. – 236 с.
13. ДОЛАН Э.Дж., ЛИНДСЕЙ Д.Е.: Микроэкономика. – СПб.: Санкт – Петербург оркестр, 1994. – 445 с.
14. ПИНДАЙК Р., РУБИНФЕЛЬД Д. Микроэкономика. – М.: Экономика, 1992. – 510 с.
15. ХАЙМАН Д.Н. Современная микроэкономика: анализ и применение: т.1,2. М.: Финансы и статистика, 1992. – 773 с.
16. МІКРОЕКОНОМІКА: Навчально-методичний комплекс у трьох частинах. Укладачі: Наливайко А.П., Банщиков П.Г. і др. – К.: КНЕУ, 1997. – 268 с.
17. ЕМЦОВ Р.И., ЛУКИН М.Ю. Микроэкономика.– М.:Дис, 1997.– 317 с.
18. МИКРОЭКОНОМИКА /Под ред.проф.Яковлевой Е.Б. – СПб.: Поиск, 2003. – 358 с.
19. ГОРОШКО М.Ф., КУЛЕШОВ В.В. Мікроекономіка: Тести, ситуації. Задачі/Навчальний посібник. – К: Ельга, Ніка – Центр, 2003. – 368 с.
20. Максимова В.Ф. Микроэкономика. – М.:Соминтэк, 1996. – 350 с.